

הרב יגאל שפרן

הקדמת תור תוך דחיית אחרים

בספר "הלכה ורפואה" ח"ג (עמ' צא-ק) כתב הגר"י זילברשטיין שליט"א שבחולה שאין בו סכנה יש להקדים חולים אף שלא לפי התור, אם הם יתום, אלמנה ות"ח וכו' כבחור"מ סי' טו. וראיתי לתמוה על דברי הגר"י שליט"א הנ"ל טובא, שהרי כל יסוד דבריו על דיני קדימה בחולה שאב"ס נלמד מהלכות דינים חור"מ טו ע"ש. אך לימוד זה מהיכי תיתי? הרי הלכות דינים דין נפרד להם וענינם אחד, והלכות רפואה דין נפרד להם וענינם אחר.

וביסוד הדין של רפואה בחולה שאינו מסוכן, הרי הוא סניף וסעיף של השבת אבדה, וכמבואר בברייתא בב"ק פ"א, ב וסנהדרין ע"ג א, שם נאמר: ת"ר הרואה חברו תועה בין הכרמים מפסיג ועולה מפסיג ויורד עד שמעלהו לעיר או לדרך וכו'. ואמר עלה בגמ': הא דאורייתא הוא, דתניא השבת גופו מנין ת"ל והשבותו וכו'. ואם כי דיני תור של חולה שאב"ס זהים לדיני תור בחולה שיב"ס, ששניהם מנתם המשנה בהוריות י"ג באחת בז"ל — האיש קודם לאשה להחיות ולהשב אבדה והאשה קודמת לאיש לכסות ולהוציא מבית השבי וכו' כהן קודם ללוי, לוי לישראל, ישראל לממזר וכו'. ואמנם מעיקרא נראה שרק בסכ"נ שעומדים להחיות, כתבה המשנה סדר זה, ואולם ממה שכתבה שה"ה גם בהשבת אבדה. — חזר הדין שגם בחולה שאין בו סכנה (ששיך רפואתו לדין זה של השבת אבדה) — הדין הוא גם כן שכהן קודם ללוי וכו' כסדר המשנה, ולא כסדר שנאמר בהלכות דינים.

אמנם בחובות הלבבות, שער הבטחון פ"ד (וצוינו דבריו במר"ץ חיות בב"ק פ"ה, ב) משמע שרפואת חולה שאיב"ס היא מצד "ורפא ירפא", וא"כ אין כאן ענין של המשנה דהוריות, אך לכאורה משמע שלא בא לאפוקי מהא שדין זה נלמד מעיקרא מ"והשבותו לו", מהשבת אבדה, אלא להוסיף עליו שאף דין רפוא ירפא שייך בזה ע"ש. (וע' בדבריו של הגר"ש דיכובסקי, תחומין ג, תשמ"ב, עמ' 267).

ואף שהרמב"ם בפיה"מ נדרים (פ"ד מ"ד) כתב שהחיוב של השבת גופו היא כשרואין אותו מסוכן ולכאורה אם כן משמע מדבריו שדוקא בחולה מסוכן קיים דין השבת אבדה, ובזה שאינו מסוכן לא נאמר החיוב של והשבותו לו — באמת אין הדברים כן. כי כך כתב הרמב"ם שם: שהרפואה מצוה וחייב בה הרופא מן התורה לרפאות חולי ישראל, וזה נכלל בפ"י מה שאמר הפסוק "והשבותו לו" (דברים כב, ב) לרפאות את גופו, כשהוא רואה אותו מסוכן ויכול להציל או בגופו או בממונו או בחכמתו עכ"ל (וע' תורה תמימה, דברים, שם), אבל באמת אין מכאן ראיה שרק במסוכן המצוה לרמב"ם מוהשבותו לו, שכן הוא עצמו בהלכות

נדרין ו, ח, לא נקט לשון מסוכן בדווקא אלא לשון כולל, שכתב: "חלה ראובן – נכנס שמעון לבקרו... ומותר לו לרפאתו בידו שזו מצוה היא" עכ"ל. וחלה הינו כל מחלה, והטעם כבירושלמי הביאו הב"י שם שלא מן הכל זוכה להתרפאות. ואף שהגאון המרש"ק זצ"ל בספרו נדרי זרוזין על הגמרא נדרים מא, ב, הקשה על הרמב"ם שמשמע מדבריו שדווקא חולה מסוכן רפואתו היא מ"והשכותו לו", ונשאר בצ"ע, הנה בפיה"מ מהדורה בהגר"י קאפח שליט"א, כתוב בלשון הרמב"ם "אובד" ולא "מסוכן" ("כשרואה אותו אובד"), ובפשטות נכלל בזה גם חולה שאיב"ס. (וכך יושבה גם קושית המהרש"ק)*.

וא"כ חזר הדין שכל חולה – בין מסוכן ובין אם לאו – דיניו הם כדיני השבת אבדה ואם כן האפשרות להקדמת התור תוך דחיית אחרים היא רק אם נקטינן היום למעשה באופן שכתבה המשנה דהוריות יג.

שו"ר שבספר "נשמת אברהם" יור"ד סי' רנב (עמ' קנט) של הרופא המופלא הרב פרופ' אברהם אברהם שליט"א ציין לדבריו של הגר"י זילברשטיין שליט"א הנ"ל וכתב עלה (שם בהערה 26), וז"ל: כתב לי הגרש"ז אויערבך שליט"א מנין ההבדל בין פקו"נ לסתם רפואה?

והעולה הוא שכל דיני קדימה – בחולים הבאים בבת אחת – הם רק כבהוריות יג. ולא מדיני דינים.

והאידנא שכל בתי החולים והרופאים אדעתא דהכי הם מקבלים חולים שהולכים לפי התור, נלענ"ד שתמיד י"ל לפי כלל זה של תור (מלבד במצב של פקו"נ כמובן), ואין בזה כל מתנה על מה שכתוב. כנלענ"ד. **

* אכן: אם נאמר שלדורש בכב"ק פה מ"ורפא ירפא" לא שמיע ליה מהדרשה של "והשכותו לו" דכב"ק פא, אין ראייה לדברנו, ברם אין זה מסתבר כלל. שא"כ מה לה לקושית הט"ז יור"ד שלי"ו, א'?

** ראה מכתב תגובה של הרב י. זילברשטיין שליט"א, להלן ע' 183. – העורך